

O RELJEFU S PRIKAZOM KRALJA IZ SPLITSKE KRSTIONICE

Ivo BABIĆ
Arhitektonsko-građevinski fakultet
Matice hrvatske bb
HR 21000 Split
ibabic@gradst.hr

UDK: 7.041
73.033.41(497.5)
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper
Primljeno / Received: 2010-03-31

Poneke ploče (izvorno pluteji) iz Splitske krstionice uključujući one iz crkve sv. Stjepana na groblju u Jesenicama potječu možda iz samostanske crkve sv. Petra Gumajskog. Među tim pločama nalazila se moguće i ona s likom kralja. Možda su na toj ploči prikazani Petar Črnjin, kralj Zvonimir i osoba (Streza) koja je izgubila spor. No, moguće je da je prikazan kralj Slavac, a osoba koja leži ničice bio bi neki od Neretljana koji su izgubili spor s Petrom Črnjinim, utemeljiteljem samostana sv. Petra Gumajskog.

KLJUČNE RIJEČI: *reljef, kralj Zvonimir, Slavac, Petrus Zerni qui et Gumai filius*

Kao što je opće poznato, ploče krsnog zdenca u splitskoj krstionici iskorištene su u sekundarnoj upotrebi; izvorno su imale funkciju pluteja – dijelova oltarne pregrade. Ploče su prekrivene apstraktnim, pleternim motivima, osim jedne na kojoj su prikazana tri ljudska lika od kojih je jedan kralj na prijestolju.¹ Jedna od ploča, krnje sačuvana, slomljena u dva komada, ugrađena u stubište pred oltarom krstionice, po svoj prilici potječe iz splitske katedrale. Naime, jedan ulomak ploče – pluteja iz splitske katedrale – nadovezuje se na ulomke ploče iz stubišta pred oltarom krstionice, pa su vjerojatno bili dio iste cjeline.² Nije poznato odakle potječu ploče iz ograde krsnog zdenca (mogu biti različita podrijetla). Ne zna se ni kada su naknadno upotrijebljene za gradnju krsnog zdenca. Tek za jednu, za onu ugrađenu u stubište, može se s velikom vjerojatnošću pretpostaviti da je podrijetlom iz splitske katedrale. No, u svakom slučaju krsni zdenac u likovnom je smislu konzistentan s obzirom na materijal (mramor) i pleternu ornamentiku.

Naravno, najveću pozornost privlači reljef na kojem je prikazan kralj.³ Konkretni rezultat istraživanja tog reljefa jest konstatacija o otučenom natpisu.⁴ Uočeno je također da je lik pokraj kralja držao u rukama predmet, naknadno otučen, vjerojatno svitak.⁵ Važno je otkriće, analizom profilacija okvira, da je ta ploča izvorno stajala desno od ulaza (vrata) u oltarnu ogradu.⁶

¹ Iscrpnu analizu vidi kod T. MARASOVIĆ, 2002, 302-327; T. BURIĆ, 2002, 392-327, iznosi mišljenje da se te ploče razlikuju po starosti: one su vjerojatno isklesane u X. stoljeću, osim ploče na kojoj je prikazan kralj i one na kojoj je peterokraka zvijezda, koje datira u XI. st.

² T. MARASOVIĆ, 2002, 24, 25, Sl. 17, 18.

³ Literature ima sve više od druge polovine XIX. st. Pregled literature vidi kod T. MARASOVIĆ, 2002, 7-20; vidi također I. FISKOVIĆ, 2002, 9-51.

⁴ L. JELIĆ, 1895, 81, 131; vidi kod T. MARASOVIĆ, 2002, 53, Sl. 54; I. FISKOVIĆ 2002, 187, iznosi pretpostavku da bi se po tragovima slova možda mogle pročitati dvije riječi: LEGEM DAT.

⁵ Vidi kod T. MARASOVIĆ, 2002, 37, Sl. 36.

⁶ T. MARASOVIĆ, 2002, 21.

Sl. Reljef s likom kralja iz Splitske krstionice (foto: Ž. Bačić)

Fig. The Relief with the Image of a King from the Split Baptistery (photo: Ž. Bačić)

Lik vladara prepoznaje se kao hrvatski kralj (Petar Krešimir IV., Zvonimir...), kao bizantski car, kao Karlo Veliki... Osobito se mogućom čini pretpostavka da je prikazan kralj Zvonimir zbog njegova krunjenja u Solinu 1075. godine kad je od pape dobio kraljevske insignije.

Brojne su, također, i pretpostavke da se radi o Spasitelju u slavi, o liku Krista ili pak o kristološkoj simbolici.⁷ Iznesena je i hipoteza da je prikaz vladara u stvari ilustracija prisposode iz Evanđelja o okrutnom dužniku (Mt. 18, 23-35) koji nije oprostio svom dužniku pa bi tako bio prikazan kralj pred kojim kleči nemilosrdni dužnik. Lik kralja iz prisposode bio bi, međutim, aluzija na Krista kao nebeskog kralja. Tako reljef s likom kralja ne bi predočavao nekoga konkretnog, svjetovnog vladara.⁸

Različite su pretpostavke o podrijetlu ploča: one bi izvorno bile pluteji – oltarne ograde tzv. krunidbene bazilike u Solinu (crkva sv. Petra i Mojsija, lokalitet Šuplja crkva), iz samostanske crkve sv. Eufemije u Splitu, iz splitske katedrale...

U novoj literaturi zaboravljene su pretpostavke P. Kaera iznesene 1890. godine. Taj autor, opisujući dva mramorna pluteja prekrivena pleternom ornamentikom iz crkve sv. Stjepana na groblju u selu Jesenice na južnim padinama Mosora, na području Poljica, iznosi sljedeću pretpostavku: *Po svemu onome što smo do sada vidjeli ja cienim doista temeljito da su pluteji krstionice grada Spljeta doneseni iz Sustjepana ili iz okolice istoga, svakako iz crkve koja je obstojala još od X ili XI vieka.*⁹ Za njim se, nakon više od šest desetljeća, povodi A. Škobalj: *Još veću zanimljivost pobuđuje prevelika sličnost nekih od ovih pluteja u Sustipanu s onima u splitskoj krstionici, gdje je na jednoj od njih prikazan lik hrvatskog kralja. Ova sličnost i veza izaziva misao da su možda pluteji iz splitske krstionice doneseni oдавде, iz Sustipana dotično ili sa Sumpetra, što bi na sustipanskim nalazima dalo još veću važnost i problematičnost.*¹⁰ Postojeća grobišna crkva sv. Stjepana u Jesenicama u Poljicima udaljena je nekoliko stotina metara od mjesta gdje se nekoć nalazio samostan sv. Petra Gumajskog u današnjim Jesenicama, koji je u drugoj polovini XI. stoljeća utemeljio Petar Črnjin (sin Črnje, Crnog) zvanog također i Gumaj (*Petrus Zerni qui et Gumai filius*).¹¹ Sličnosti između pojedinih ploča iz splitske katedrale i onih iz Sustipana zaista su upadljive, što je vrijedno posebne studije s novim izmjerama i petrološkim analizama.¹²

Sve ploče, one iz krstionice i one iz sv. Stjepana, isklesane su od mramora i kao takve su antičke spolije, vjerojatno dijelovi sarkofaga. Dakle, dvije ploče s ograde iz grobišne crkve sv. Stjepana u selu Jesenice u Poljicima kao i poneke iz splitske krstionice bile bi možda podrijetlom iz nekadašnje samostanske crkve sv. Petra Gumajskog u Jesenicama (*sanctus Petrus in Sello/Selle*, kasnije *sanctus Petrus de Gumai, de Gumag....*).¹³ Glavni izvor za poznavanje kratkog života ovog samostana je njegov kartular – tzv. Sumpetarski kartular (*Jura S. Petri de Gomai*) u kojem su zapisane bilješke o stjecanju posjeda, pribavljanju i namirivanju svega potrebitog od robova do obrednih predmeta.¹⁴

⁷ Vidi npr. I. PRIJATELJ-PAVIČIĆ, 2002, 350.

⁸ Tu interpretaciju donosi S. RADOJČIĆ 1963(1982), 128-134, što prihvaćaju I. PETRICIOLI, 1983, 19, 23 i P. VEŽIĆ, 2000, 7-16.

⁹ P. KAER, 1890, 7, vidi Sl. 9; plutej kod V. NOVAK – P. SKOK, 1952. O lokalitetu usp. V. DELONGA 2004, 247-248.

¹⁰ A. ŠKOBALJ, 1970, 39.

¹¹ Različito se čita njegovo ime zabilježeno u više varijanti u Kartularu – Petar Crni ili sin Crnoga; usp. različite interpretacije kod I. OSTOJIĆ, 1970-1971, 451-456; V. JAKIĆ-CESTARIĆ, 1981, 106, 107.

¹² O tome će pisati Ante Piteša. On me je i upozorio na pretpostavke P. Kaera i A. Škoblja.

¹³ Različite oblike naziva vidi kod I. OSTOJIĆ, 1964, 341.

¹⁴ Integralni tekst vidi kod V. NOVAK – P. SKOK, 1952; hrvatski prijevod donosi J. MARUŠIĆ, 1992.

U ovom prilogu, u tragu pretpostavki P. Kaera i A. Škobalja, pokušat ćemo iznijeti hipotezu da i reljef s likom vladara iz splitske krstionice možda potječe iz porušene samostanske crkve sv. Petra u Selu (sv. Petra Gumajskog). Nakon gašenja samostanskog života tijekom XIII. stoljeća, u XIV. stoljeću posjede crkve sv. Petra Gumajskog uživa splitska nadbiskupija.¹⁵ Ta činjenica daje također poticaj pretpostavci da su poneke od ploča od kojih je naknadno sastavljen krsni zdenac kao i one iz crkve sv. Stjepana u Jesenicama podrijetlom iz sv. Petra Gumajskog.

PLUTEJ S LIKOM KRALJA

Plutej se može podijeliti u dva dijela; onaj gornji, uži (letva), s horizontalnim usmjerenjem, prekriven pleterima u obliku broja 8, i onaj donji s prikazom tri ljudska lika.

Između gornjeg i donjeg dijela teče uska traka, polje na kojem je nekoć tekao natpis od kojeg se jedva naziru tragovi slova.

U donjem, velikom polju prikazana su, asimetrično postavljena, tri ljudska lika: kralj koji sjedi na prijestolju s križem i kuglom u rukama; jedan lik pokraj vladara i drugi koji pod njima leži.

Kao što je poznato, plutej je na lijevoj strani veoma oštećen, po svoj prilici u času kad je bio preinačen za novu namjenu kao jedna od ploča koje zatvaraju bazen – krsni zdenac. Oštećenja su, naime, na strani gdje je ploča bila ugrađena u krsni zdenac. U donjem je dijelu oštećena kugla zajedno s dijelom ruke samog kralja; propao je i velik dio vladarskog postolja, tako da se s desne, rubne strane u potpunosti nazire tek njegov obris.

U vertikalnom, uzdužnom presijeku najistaknutiji je gornji pojas s pleterima; ispod njega je uvučena traka s otučenim natpisom. U presjeku ista (imaginarna) ploha dodiruje figure položene na udubljenom, glatkom fondu. Od ruba reljefa blago se uvlači fond koji postaje ravnom plohom. Figure su plošne, mjestimice zaobljene tek na rubovima. Volute, ukrasi na prijestolju, plastičnije su tretirani. Na plaštu vladara koji pada preko prsiju očiti su pokušaji svladavanja prostornih slojeva. Ležeći lik ispod vladarevog postolja, prelazi svojim stopalima preko rubne trake tako da u tom dijelu negira zakon kadra. Kod figura dominiraju plohe s debljim i tanjim užljebljenjima; u prikazu brada i brkova linije su tanke poput ogrebotina.

Reljef je djelo vješta klesara koji se možda povodio prema nekom zadanom predlošku. Naravno, u srednjovjekovnoj ikonosferi uobičajene su deformacije, nerazmjerni odnosi između dijelova tijela. Ipak naivno djeluje pest kojom vladar drži križ, prikazana kao da izlazi iz samog lakta, no figurativni principi su konzistentni tako da je reljef u estetskom smislu sasvim uspio.

Kao što je to uočeno, ovaj reljef srodan je ostalim figuralnim prikazima u kiparstvu druge polovine XI. stoljeća u Zadru, Solinu i Splitu. Osobito su bliska, možda djelo istog majstora, tri ulomka iz crkve sv. Petra i Mojsija u Solinu; ulomak reljefa s prikazom lica nepoznate osobe, ulomak s prikazom lica sv. Mojsija i ulomak s licem Krista.¹⁶ To bi bile neke od naznaka za hipotezu prema kojoj bi ploče iz splitske krstionice potjecale iz crkve sv. Petra i Mojsija u Solinu.¹⁷

¹⁵ O samostanskim posjedima L. KATIĆ, 1955, 183-193.

¹⁶ Vidi ilustracije kod A. PITEŠA, 1992, 150-151; vidi i T. MARASOVIĆ, 2002, 27-28, Sl. 21, 22, 23.

¹⁷ E. DYGGVE, 1957, 238-243.

IDENTIFIKACIJA FIGURA

Od tri figure samo jedna, ona koja prikazuje kralja, ima elemente za identifikaciju. Ostale dvije figure gotovo su istovjetne osim, dakako, njihovih znakovitih poza i gesta. Identifikaciju glavne, najrašćanjenije i najsadržajnije figure omogućavaju obilježja kraljeve moći, kruna i kugla u njegovoj lijevoj ruci te prijestolje. Kruna, kako je to zabilježeno, slična je onoj koju nosi kralj Mihajlo prikazan na fresci u crkvi sv. Mihajla u Stonu. Krune se inače iznimno rijetko prikazuju na Kristovoj glavi. Križ, međutim, koji kralj drži u desnoj ruci, ne pripada uobičajenim kraljevskim insignijama. Kraljevi, naime, u ruci drže žezlo koje može završavati križem ili nekom drugom figurom. No, na bizantskim novcima carevi u ruci ponekad drže križ. Kao što je to već uočeno, lik kralja ima svjetovnu odjeću, zaogrnut je plaštem.¹⁸ Kralj na reljefu prikazan je u hlačama (?) uvučenim u čizme (?). Slično je, s hlačama (?) ispod kratkog haljetka, prikazan i kralj u crkvi sv. Mihajla u Stonu. Koliko nam je poznato, Krist se tako nikad ne prikazuje. Hlače su, inače, u rimskoj ikonografiji svojstvene barbarskim nošnjama; u ranosrednjovjekovnoj ikonografiji nisu svojstvene ni prikazima svetaca. Od svetaca u hlačama se ponekad prikazuju sveta tri kralja, što je naznaka za njihovo egzotično podrijetlo. To su, dakle, također i argumenti da se eliminira pretpostavka kako se radi o prikazu Krista, što dakako ne isključuje mogućnost konotacije kristološke naravi.

Osoba s kraljeve desne strane ima karakterističan položaj ruku koje nose; po svojoj prilici držala je svitak.

Ležeća figura doslovno je pod nogama osobe koja stoji na desnoj (privilegiranoj) strani. Glava joj je pokazana u profilu koji je inače zazoran u srednjovjekovnoj ikonosferi, pa se tako prikazuju đavoli. Položaj i geste ležećeg lika – pruženih ruku s raširenim dlanovima ispod kraljeva prijestolja – ne upućuju toliko na padanje ničice u iskazivanju poštovanja i podložnosti koliko, čini nam se, u traženje milosti.

Lik kralja u sjedećoj pozi, u svojoj sažetosti prikaza i cjelokupnoj impostaciji ima, kako je to uočeno, analogija u onodobnoj sfragistici.¹⁹ Tako se upućuje na sličnost s likom kralja Petra Krešimira IV. na olovnom pečatu koji je visio na ispravi iz 1069. godine.²⁰ Treba upozoriti i na zabilješku uz prijepis isprave kralja Zvonimira iz 1083. godine sa spomenutog pečata s likom sjedećega kralja.²¹

Jaki argument protiv hipoteza koje u liku vladara prepoznaju kralja umjesto Krista, jest da nije dolično da se na oltarnoj ogradi, na rubu najsvetijeg dijela crkve, prikazuje svjetovna osoba, pa makar to bio i kralj.²²

POKUŠAJ IDENTIFIKACIJE PRIZORA

Kompozicija je, kako smo već istaknuli, asimetrična, iako se likovi vladara i Krista gotovo u pravilu postavljaju simetrično, s dostojanstvenicima, odnosno svecima i anđelima s lijeve i desne strane, tako da pridaju dostojanstvo središnjoj figuri. Postoje i iznimke, pogotovo kad

¹⁸ Usp. još uvijek najtemeljitiju studiju za interpretaciju prizora Lj. KARAMAN, 1925, 391-412.

¹⁹ Lj. KARAMAN, 1925, 399.

²⁰ V. sliku kod I. FISKović, 2002, 185.

²¹ *Exemplum sumptum ex originali in membrana cum sigillo pendente cum cordula canapis, in cui s una facie est imago regis sedentis...* J. STIPIŠIĆ – M. ŠAMŠALović, 1992, 181.

²² P. VEŽIĆ, 2000, 8, 12.

se radi o ilustraciji neke konkretne radnje ili događaja.²³ Zato je, u ovom kontekstu zanimljiva pretpostavka da je na ovom reljefu prikazan kralj koji je oprostio svom dužniku koji, međutim, nije otpustio dugove svom dužniku pa bi tako prizor bio ilustracija prispodobе o okrutnom dužniku (Mt. 18, 23-35). Međutim, u naraciji u Evanđelju nižu se odvojene sekvence: jedan dužnik pada ničice pred kraljem koji mu oprašta dugove, u drugoj sekvenci pred dužnikom kojemu je oprošteno, pada ničice njegov dužnik kojemu prvi (nemilosrdni) dužnik nije otpustio dugove; u trećoj sekvenci kralj daje bičevati prvoga, onoga nemilosrdnog dužnika. U svim su sekvencama po dvojica: kralj i prvi dužnik; prvi i drugi dužnik; kralj i prvi (nemilosrdni) dužnik. Na reljefu su, međutim, tri lika u istom prizoru. Zdesna kralju stoji osoba koja je u ruci držala radirani predmet – vjerojatno svitak. Ta se osoba pokušava identificirati kao pisar – bilježnik koji vodi knjige.²⁴ No, u prispodobі o okrutnom dužniku ne spominje se nikakav pisar ni bilježnik. Na minijaturi s temom nemilosrdnog dužnika iz grčkog Četveroevanđelja (oko 1100. g., Biblioteca Laurenziana, br.VI, 23, fol. 37v), koja se navodi kao analogija za reljef, kralj je prikazan ispružene ruke usmjerene prema liku dužnika. Minijatura se dijeli u više sekvenca pa se ponavljaju među ostalim posebno lik Krista i posebno lik kralja, što nije slučaj na reljefu.²⁵ Na reljefu kralj je odsutan u odnosu na ostale likove, prikazan u svom uzvišenom dostojanstvu, kao da ne primjećuje ni lik pokraj sebe ni onog što leži pod njegovim prijestoljem. Na ilustraciji teme nemilosrdna dužnika iz kopije rukopisa *Hortus Deliciarum* Herrade iz Landsberga, sažete kao i reljef u jedan prizor, dužnik leži ničice pred kraljem (prikazanim bez žezla i krune), koji je s desnicom usmjerenom prema dužniku što, međutim, nije slučaj na reljefu.²⁶

Asimetričnost kompozicija s tri figure sasvim različitih atributa, impostacija i gestualnosti, upućuje nas na pretpostavku da je ovdje prikazan neki konkretni događaj. I sama činjenica da je na ploči postojao natpis, upućuje na pretpostavku da se radilo barem o jednoj konkretnoj osobi i o konkretnom prizoru. Brisanje teksta i predmeta (svitka) u rukama osobe kralju s desne strane može se uzeti kao argument protiv pretpostavke da se radi o ilustraciji prispodobе iz Evanđelja ili pak o aluziji na Krista i na njegovo nebesko kraljevstvo. Naime, tekst – komentar teme iz Evanđelja ili pak citat iz Evanđelja – zbog svoje posvećene naravi ni u jednom se slučaju ne bi smio brisati, bez obzira na sve kasnije bezobzirne preinake i prenamjene. Tekst je, dakle, smatramo, bio profane naravi i stoga mislimo da se cijeli prizor odnosi na neku svjetovnu temu.

Naša pretpostavka o sadržaju reljefa bila bi sljedeća: predodčen je kralj koji donosi presudu, s njegove je desne strane osoba koja je dobila spor, a pod njim pak leži ničice osoba koja je izgubila spor. Osoba koja je dobila spor i koja u ruci drži svitak – ispravu, bio bi možda Petar Črnjin, koji je imao mnogo prijevora i sukoba da bi osigurao neometan život svojoj zadužbini – samostanu sv. Petra u Selu.

Petar Črnjin, kako sam priča, 1078. godine imao je u Šibeniku spor koji se vodio pred kraljem Zvonimirom; prijevor se pak ticao razmirica sa Strezom – kraljevim ujakom koji mu je htio prisvojiti neke zemlje.²⁷ U Šibeniku su bile nazočne iznimno važne osobe: (splitski) nadbiskup Lovre, opat (kninskog samostana) sv. Bartolomeja, Dujam prior, opat (splitskog samostana) sv.

²³ Na asimetričnost je upozorio Lj. Karaman 1925, 398, navodeći kao argument da se ne može raditi o prikazu Spasitelja u slavi. Načeo je i pitanje je li na reljefu prikazan neki konkretni događaj, no čini mu se vjerojatnijim da su prikazani kralj, dvorjanin i podanik koji pred njime kleči, usp. Lj. KARAMAN, 1925, 402.

²⁴ P. VEŽIĆ, 2000, 12.

²⁵ Vidi sliku iz Četveroevanđelja kod S. RADOJČIĆ, 1963(1982), Sl. 133; sliku – dio minijature – donosi i T. MARASOVIĆ, 1997, 32, Sl. 27. T. Marasović razložno pobija teze S. Radojčića.

²⁶ Vidi ilustraciju kod S. RADOJČIĆ, 1963(1982), 132, Sl. 1.

²⁷ J. STIPIŠIĆ – M. ŠAMŠALOVIĆ, 1992, 166.

Stjepana, Dobre Platihljebov iz Splita, Jakov Morjanin (*Iacobus Marsticus*), dvornik Davorad (*Dauarado*), Vučina Zagorski (*Ulicina Sagorsticum*), svećenik Petar kardinal, Ivan kapelan i Dujam podžupan. Po spomenu kardinala Petra, koji je u to vrijeme boravio u Hrvatskoj, isprava se datira 1078. godinom. Na početku Kartulara je nadnevak s godinom 1080. i spomenom vladavine kralja Zvonimira, koji se inače spominje u više zabilježki.

Oko godine 1080 (?), kako stoji u jednom unesku u Kartularu, došli su u te strane kralj Slavac i ban Petar i Saruba, i to zbog prijepora između Slavca i Ljubomira. Kralj je sudio u crkvi sv. Petra u Prikom kod Omiša.²⁸ Tom su prigodom također povele spor izvjesne osobe (*Uilniki nec non Prodanus duornico*), zajedno sa svim Tugaranima – prema riječima iz Kartulara (stavljaju se u usta Petru Črnjinom) – koje je đavo raspalio zavišću i ustrajnošću. Te osobe sprječavahu gradnju zaseoka za samostanske slugе tvrdeći da je zemljište njihovo. Petar Črnjin im se suprotstavio tvrdeći da je spornu dolinu i brijeg kupio od Miroslava; doveo je svjedoke i pobijedio u sporu.

Petar Črnjin imao je brojne sukobe sa stanovnicima u Poljicima, osobito s Miroslavom. Ludina (Ljudina?) sin Miroslava, u tijesnim je i ambivalentnim odnosima s Petrom Črnjinom. Ljudina je bio njegov gost u Splitu. Dao mu je krstiti nećakinju, što je možda tek aspekt promjenljivih strategija u odnošajima između dvaju moćnika. S njim i njegovom rodbinom, rođacima, nećacima (spominje se i osoba po imenu Slavac – *et Slauizo frater eius*) sklapa nagodbu o nadoknadama štete ako bi je Ludina ponovno počinio samostanskim dobrima. Za uživanje mira platio je Petar Črnjin cijenom od dva roba i tristo svinja. Mir je kratko trajao. Ludina je nastavio s nasilnim ponašanjem; opustošio je cijelo selo, opljačkao je samostanska dobra, ukrao je različito oružje i oruđe, stoku i tovarne životinje, nakrao se tkanina, odjeće, robova...; otetog roba bičevao je do na smrt.²⁹ Uistinu, Petar Črnjin imao je posla s nasilnim i bezočnim ljudima, kojima je očito bio dorastao.

Kralj Slavac zadužio je Petra Črnjinog ne samo presudom u njegovu korist: ne samo da je potvrdio (bilo je to nakon 1090.) darovanje zemljišta svog brata Rusina Morjanina i njegove žene samostanu sv. Petra u Selu već je i sam dao svoj dio; među svjedocima tog obdarivanja su među svećenicima i dostojanstvenici – ban Petar i župan Saruba.³⁰

Je li na reljefu prikazan Zvonimir ili možda Slavac? Čini nam se manje vjerojatnim da bi podanik hrvatskoga kralja prikazao onoga neretljanskog. Spor pred kraljem Zvonimirom vodio se godine 1078., što se uklapa u vrijeme kad je osnovan samostan (nakon 1060., ne poslije 1080.).³¹ Pred Zvonimirom se spor vodi s jednom osobom; pred Slavcem, međutim, bilo je više stranaka u parnici. Prikaz kralja pridavao bi značenju samog naručitelja reljefa. Moćni i poduzetni Petar Črnjin smatrao je, možda, shodnim da predoči kralja – (Zvonimira? Slavca?) i sebe, ali i osobu koja je ugrožavala njegov naum i koja je konačno izgubila spor, prikazanu pobijeđenu, kako leži ničice. No, prizor je možda mogao biti vizualni sažetak i mnogih drugih sporova. Dakle, na toj ploči, koja je izvorno stajala do vrata, na oltarnoj ogradi, na istaknutom mjestu u samostanskoj crkvi, Petar Črnjin predočio je gledaocima svoje životno djelo, osiguranje mirnog života svoje zadužbine nakon tolikih velikih napora i teških ugroza. Samosvjесni Petar

²⁸ J. STIPIŠIĆ – M. ŠAMŠALOVIĆ, 1992, 174.

²⁹ J. STIPIŠIĆ – M. ŠAMŠALOVIĆ, 1992, 153.

³⁰ J. STIPIŠIĆ – M. ŠAMŠALOVIĆ, 1992, 196.

³¹ Prvi opat po imenu Grgur postavljen je po savjetu nadbiskupa Lovre, koji je na čelu splitske crkve od 1060; prvi datum u Kartularu je iz 1080.; na početku

Kartulara spominje se posvećenje crkve 1. listopada (1080. g. ?). Vidi bilješku iz Kartulara kod J. STIPIŠIĆ – M. ŠAMŠALOVIĆ, 1992, 172. Za pitanje vremena osnutka samostana vidi I. OSTOJIC, I, 1960, 143-157; I. OSTOJIC, 1964, 340-341. donosi popis različitih mišljenja o vremenu osnutka samostana.

Črnjin mogao je sebi dopustiti nemalu slobodu da u samostanskoj crkvi koju je osnovao, na oltarnoj ogradi umetne jednu svjetovnu temu. Ta ploča, jedina s figuralnim prikazom, mogla je privlačiti pozornost u odnosu na ostale pluteje prekrivene apstraktnim, pletenim motivima.

PETAR ČRNJIN-GUMAJ I SAMOSTAN SV. PETRA GUMAJSKOG

Samostan sv. Petra u Selu osnivaju Petar Črnjin i njegova žena Ana (... *Anna, filia May Fauve*).³² Petar se zavjetovao, već nepomičan, da će se povući u samostan i zarediti. Tamo je i pokopan. Samostan je posvećen njegovu nebeskom imenjaku – zaštitniku prvaku apostola – sv. Petru. Za opata imenovao je svog nećaka Grgura.

Zemljišni posjedi nisu se prostirali samo u Poljicima u blizini samog samostana, na južnim padinama planine Mosora već i u splitskom i solinskom polju, uključujući mlinove na Jadru i Žrnovnici i, što je signifikantno, na otoku Braču (kuću, zemlje),³³ koji je tada na neretljanskom teritoriju.³⁴ Samostan je bio opremljen svime što je bilo potrebno: prostranom trobrodnom crkvom,³⁵ samostanskim i gospodarskim zgradama s izbama u zaseoku samostanskih slugu i robova, opremljen liturgijskim predmetima, ali i svim mogućim alatima i oružjem, kako se to pomno nabraja u Kartularu. Posebno zadivljuje bogatstvo liturgijskih predmeta i brojnost knjiga: pozornost privlači posebno spomen križa izrađenog u Limogeu (*fuit facta de Limoza*).

Osobita pozornost posvećena je reprezentativnosti i estetskom aspektu crkve. Valja ponoviti riječi iz Kartulara koje se stavljaju u usta osnivaču, Petru Črnjinom: ... *studio artificum copleuimus*.³⁶ Istina, tekstovi i natpisi iz ranoga srednjeg vijeka često, što je vjerojatno topos, upućuju na važnost estetskog aspekta pa se poziva gledaoce, vjernike, na divljenje ljepoti građevine i djelima majstora. Međutim, briga za estetski aspekt naglašena je i na epitafu na sarkofagu Petra Črnjinog: *teplum fundavit cum menibus et decoravit*. Dakle, osnivač je smatrao shodnim naglasiti ne samo da je dao podići crkvu već da ju je i ukrasio (*decoravit*). U tom kontekstu čini nam se mogućom i naša pretpostavka da su poneke ploče iz splitske krstionice nastale upravo po narudžbi Petra Črnjinog.

Samostanska crkva bila je bazilikalnog tipa za razliku od manjih crkava s kupolama (takozvani južnodalmatinski kupolni tip) kakve se podižu u to vrijeme duž obale od sv. Petra u Prikom kod Omiša pa na jug, uključujući od otoka i Brač. Samostanska crkva po svoj prilici bila tek nešto adaptirana ranokršćanska crkva, što je slučaj i sa samostanskom crkvom benediktinskog samostana sv. Ivana Krstitelja u Povljima na Braču. Zanimljivo je da pri arheološkim istraživanjima tijekom 1911.-1912. godine nisu nađeni nikakvi ostatci ranosrednjovjekovne oltarne ograde osim jednog ulomka zabata.³⁷ To ostavlja mogućnost pretpostavki da su pluteji s ograde bili razneseni.

Petar Črnjin, utemeljitelj samostana, bio je osoba koja se koristi simboličnim funkcijama na razini svog značenja. Dao se pokopati u kasnoantičkom sarkofagu. To je gesta svojstvena hrvatskim vladarima i dostojanstvenicima u Bijaćima, Kninu, Solinu...; u Splitu se u sarkofazima

³² J. STIPIŠIĆ – M. ŠAMŠALOVIĆ, 1992, 68-69.

³³ I. OSTOJIC, 1964, 390.

³⁴ N. KLAIC, 1984, 5-20.

³⁵ Crkva je podignuta na mjestu ranije ranokršćanske bazilike, F. BULIĆ, 1920, 36-37. Samostanska crkva je po

svoj prilici adaptirana ranokršćanska crkva, P. CHEVALIER, 1995, 259-260. Vidi fot. iskopina kod V. NOVAK – P. SKOK, 1952, 12.

³⁶ J. STIPIŠIĆ – M. ŠAMŠALOVIĆ, 1992, 172.

³⁷ V. DELONGA, 1996, 141.

u to vrijeme pokapaju (nad)biskupi i priori.³⁸ Na sarkofagu Petra Črnjinog iznimno je opširan epitaf u stihovima koji je sročio đakon Dobre. Dotle su, primjerice, sarkofazi iz predvorja crkve sv. Marije od Trga u Trogiru bez natpisa.

Evo epitafa Petra Črnjinog u hrvatskom prijevodu:

*U tako ništavnoj kući, pogledaj što je čovjek!
U ludostima života mnogima nisam nastojao pomoći
I dok sam živio bijah strah svijetu.
Još malo što bih mogao reći o svom tjelesnom životu.*

*Dok je živio na ovom svijetu, zaštićen mnogim častima
Blistao je umom. Kako je Petar dobro upravljao!
Sve je prezreo, jer srce je uvijek nebu vuklo.
Crkvu je sagradio, sa zidinama, i ukrasio.
Tu je usnuo, a duhom otišao k zvijezdama.
Bog je tako odredio. Dobre je ovo sastavio.³⁹*

Vjerojatno treći stih aludira na moćnog i naprasitog velikaša. Samovoljna ponašanja teško da su bila podnošljiva unutar gradskih zidina, no pristaju osobi, koljenoviću, čije značenje ima reference izvan gradskih zidina.⁴⁰ Petar Črnjin zaista je djelovao u širim političkim okvirima, između Splita, hrvatskog dvora i neretljanskih vladara.

PETAR ČRNJIN I NERETLJANI

Samostan je sagrađen na teritoriju gdje njegove posjede i prava osporavaju pojedinci za koje je mjerodavan kralj Slavac. Petar Črnjin bio je u tijesnim odnosima s Neretljanima, Morjanima. Osobito je povezan s Jakovom knezom (vojvodom) Morjana (*Marianorum dux*), koji je nazočan u Šibeniku u spomenutom sporu pred kraljem Zvonimirom, Jakov knez Morjana, sa svojom vojnom pratnjom – vitezovima (... *cum suis militibus*) zajedno sa svjedocima među kojima su i mnogi splitski plemenitaši, bio mu je svjedok u parnici s Miroslavom⁴¹. Jakov Morjanin i njegova žena nazočni su kao svjedoci pri kupnji mlina u Solinu.⁴² Rusin Morjanin (brat kralja Slavca) svjedok je pri kupnji jednog roba.⁴³ On (Rusin Morjanin) poklanja zemlju samostanu sv. Petra, što potvrđuje njegova žena, a kasnije i kralj Slavac, poklanjajući, već je spomenuto, svoj dio koji je imao zajedno sa svojim bratom. Nakon tih poklona, kako stoji u jednoj kasnijoj ispravi u kartularu (iz 1176. godine), samostan je uživao svoje posjede u miru i velikom spokoju.⁴⁴ Petar Črnjin je, dakle, kod neretljanskoga kralja Slavca prošao dobro kao i kod hrvatskog kralja Zvonimira.

³⁸ Usp. Ž. RAPANIĆ, 1987, 187-192.

³⁹ Prijevod Ž. RAPANIĆ, 1987, 146-147; u trećem stihu različito se čita riječ *error* odnosno *terror* pa se stoga taj stih čitao u tom smislu da je pokojnik za života širio krivovjerje. V. literaturu s različitim čitanjima natpisa kod V. DELONGA, 1997, 29.

⁴⁰ Od predaka u Kartularu spominje se jedino njegov djed Mihača, no možda se radi o djedu s majčine strane, kako to pretpostavlja V. JAKIĆ-CESTARIĆ, 1981, 103. I. OSTOJČIĆ, 1960, 144, smatra da je Petar sin priora Crnog, koji se zvao i Gumaj (jednako kao i D. FARLATI, 1765, 154). Njegov djed

bio bi splitski prior Prestancije, koji je imao sinove: priora Crnog – Črnju (otac Petrov) i Pavla, splitskog nadbiskupa. Prior Crni imao bi sinove Dobru, opata samostana sv. Stjepana, i Petra, utemeljitelja samostana sv. Petra u Selu. Ta se splitska obitelj, prema I. Ostojiću, po svom značenju može usporediti sa zadarskim Madijevcima.

⁴¹ J. STIPIŠIĆ – M. ŠAMŠALović, 1992, 173.

⁴² J. STIPIŠIĆ – M. ŠAMŠALović, 1992, 176.

⁴³ J. STIPIŠIĆ – M. ŠAMŠALović, 1992, 127.

⁴⁴ J. STIPIŠIĆ – M. ŠAMŠALović, 1992, 197.

Pri kupnjama dobra za samostan u svojstvu svjedoka spominju se osobe koje obnašaju visoke službe časti; nabrajaju se svjedoci čak iz Dubrovnika. Zanimljivo je da se u Kartularu među svjedocima spominju hrvatski plemići, Latini, ali i osobe označene kao Slaveni.

Za osnivanje samostana sv. Petra osim pobožnih, zavjetnih razloga vjerojatno je bilo i političkih motivacija. Iznesena je pretpostavka da je osnivanje samostana bilo motivirano prodorom u glagoljaška Poljica.⁴⁵ To je kraj gdje se stoljećima održalo bogoslužje na crkvenoslavenskom jeziku. Na području Neretljanske oblasti počinje područje ćirilice. Međutim, istučeni natpis na reljefu s prikazom kralja iz splitske krstionice bio je pisan latinskim slovima; i na jednom ulomku zabata (tegurija) iz samostanske crkve sv. Petra Gumajskog čita se krnje sačuvani tekst napisan na latinskom, uostalom kao i epitaf Petra Črnjinog.⁴⁶ Tekstovi u Kartularu pisani su također latinicom, za razliku od Poveljske listine pisane ćirilicom. Ćirilicnim natpisom ispisan je i takozvani Poveljski prag.⁴⁷ U Omišu je nađen ćirilčni natpis koji spominje izvjesnog Miroslava.⁴⁸ U Poljicima se pak ćirilica (bosančica) održala stoljećima. Samostan sv. Petra Gumajskog bio bi i svojevrsni spomenik prožimanja Hrvatske i Neretljanske oblasti, koja se proširila na zapad preko rijeke Cetine. Međutim, valja naglasiti da je samostan sv. Petra Gumajskog sagrađen u blizini već postojeće crkve sv. Stjepana, koja je pak bila u vlasništvu splitske crkve kako se to izrijeком spominje u Kartularu. Dakle, tu su već ranije posjedi splitske crkve. Tamo ima zemlje i Brana, majka trogirskog priora Drage, koja također obdaruje samostan. Crkva sv. Petra u Prikom kod Omiša, u kojoj presuđuje kralj Slavac, nalazi se sa zapadne strane rijeke Cetine. Stoga bi se, dakle, moglo pretpostaviti da se Neretljanska oblast u XI. stoljeću proširila od Cetine do same rječice Žrnovnice nadomak Splitu.⁴⁹ Gradnja samostana bila je stoga možda pokušaj svojevrsne hrvatsko-dalmatinske rekonkviste.

ZAKLJUČAK

Poneke ploče (izvorno pluteji) iz splitske krstionice, uključujući ploče iz crkve sv. Stjepana na groblju u Jesenicama, potječu možda iz samostanske crkve sv. Petra Gumajskog. Samostanska crkva bila je veoma postrana, trobrodna bazilika široka 8 m; u njoj je moglo stajati više ploča kao dio oltarne ograde. Na jednoj od tih ploča, na onoj koja je stajala izvorno na najistaknutijem mjestu u samostanskoj crkvi, uz vrata oltarne ograde bili su, možda, prikazani Petar Črnjin, kralj Zvonimir i osoba (Streza) koja je izgubila spor. No moguće je da je prikazan kralj Slavac, a osoba koja leži ničice, bio je možda neki od Neretljana koji su izgubili spor s Petrom Črnjinom. Nakon što je u XIII. stoljeću ugašen samostanski život (zadnji redovnik spominje se posljednji put 1224. godine); kad su samostanski posjedi došli u ruke splitske nadbiskupije, sagrađena je u XIV. stoljeću, na istom mjestu, nova crkva koja je bila znatno manja od one ranije, samostanske. Pri gradnji nove crkve nije iskazan pijetet prema Petru Črnjinom ni prema njegovoj zadužbini. Tom prigodom dio njegova sarkofaga iskorišten je tek kao spolija, naime poslužio je kao menza

⁴⁵ V. NOVAK – P. SKOK, 1952, 28; s tim mišljenjem polemizira I. OSTOJIĆ, 1964, 340, bilj. 9; I. OSTOJIĆ, 1970-1971, 455.

⁴⁶ V. DELONGA, 1966, 141.

⁴⁷ Poveljska listina u stvari je prijepis-ovjera Kartulara samostana sv. Ivana Krstitelja iz 1259., sastavljenog 1184. godine. Opširno o ovoj temi vidi Obljetnica, 1987, *passim*.

⁴⁸ G. TOMOVIĆ, 1974, 40.

⁴⁹ Usp. N. KLAJČ 1960, 96-136; N. KLAJČ, 1984, 5-20. Međutim, jedna struja u hrvatskoj historiografiji ima drugačije mišljenje, pa bi tako Slavac bio jedan od hrvatskih kraljeva, a Morjani (*Mariani*) bi pak bili žitelji Kliške, nekadašnje Primorske županije (Podmorje, *Parathalassiai*). Pregled različitih mišljenja vidi kod. A. NAZOR, 2003, 45-81.

za novi oltar, tako da je epitaf oštećen. Tada su, možda, neke od ogradnih ploča bile prenesene u Split da bi bile iskorištene kao ograde krsnog zdenca. Neke su, možda, iskorištene kao pluteji u crkvi sv. Stjepana na groblju u Jesenicama. U novom je kontekstu, u krstionici reljef s likom kralja bio doslovno marginaliziran. Naime, bio je postavljen sa strane krsnog zdenca, dakle na najistaknutijem mjestu sučelice vrata krstionice; dio lika kralja bio je i otklesan i zaklonjen.⁵⁰ Tom je prigodom vjerojatno izbrisan natpis koji je možda spominjao kralja.

LITERATURA

- BULIĆ, F., 1920. - Frane Bulić, Izvješće o djelatnosti Pokrajinskog Konzervatorijalnog ureda za Dalmaciju i povjerenstva Dioklecijanove palače u Splitu do konca godine 1920., Prilog, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 43, Sarajevo, 36-37.
- BULIĆ, F., 1922. - Frane Bulić, Sv. Petar in Selo (in Jesenice di Poljica), *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, 40-42, Split, 101-105.
- BURIĆ, T., 2002. - Tonči Burić, Pluteji oplata splitske krstionice – vrijeme i okolnosti postanka, *Zbornik Tomislava Marasovića*, Split, 302-327.
- CHEVALIER, P., 1995. - Pascale Chevalier, *Ecclesiae Dalmatiae: l'architecture paléochrétienne de la province romaine de Dalmatie: (IVe - VIIe s.): en dehors de la capitale*, Rim.
- DELONGA, V., 1996. - Vedrana Delonga, *Latinski epigrafički spomenici u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj*, Split.
- DELONGA, V., 1997. - Vedrana Delonga, *Ranoromanički natpisi grada Splita, Predkomunalno doba splitske prošlosti*, Split.
- DELONGA, V., 2004. - Vedrana Delonga, Lokalitet Sustipan, *Hrvatski arheološki godišnjak*, 1, Zagreb, 247-248.
- DOMANČIĆ, D., 1976. - Davor Domančić, O krsnom zdencu splitske krstionice, *Kulturna baština*, 5-6, Split, 17-20.
- DYGGVE, E., 1957. - Eynar Dyggve, Oltarna pregrada u krunidbenoj bazilici kralja Zvonimira, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 56-59, Split, 238-243.
- FARLATI, D. 1765. - Danielle Farlati, *Illyrcum sacrum*, 3, Venecija.
- FISKOVIĆ, I. 2002. - Igor Fisković, *Reljef kralja Petra Krešimira IV.*, Split.
- JELIĆ, L., 1895. - Luka Jelić, Interessante scoperte nel fonte battesimale del Batisterio di Spalato, *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, 18, Split, 81-131.
- KAER, P., 1890. - Petar Kaer, Prinosak k spomenicima iz doba hrvatske narodne dinastije, Prilog u *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, 13, Split, 1-7.
- KARAMAN, Lj., 1925. - Ljubo Karaman, O značenju bas-relijefa u splitskoj krstionici, *Zbornik kralja Tomislava u spomen tisućugodišnjice hrvatskoga kraljevstva*, Zagreb, 391-412.
- KATIĆ, L., 1955. - Lovro Katić, Jura Sancti Petri, *Starohrvatska prosvjeta*, 3. s., 4, Split, 183-193.
- KLAIĆ, N., 1960. - Nada Klaić, Problem Slavca i neretvanske kneževine, *Zgodovinski časopis*, 14., Ljubljana, 96-136.

⁵⁰ Vidi arhivsku snimku kod T. MARASOVIĆ 2002, 15, Sl. 10. Na današnje mjesto ploča je postavljena 1931. g.; usp. također D. DOMANČIĆ, 1976, 17-20.

- KLAIĆ, N., 1984. - Povijest Brača u sklopu Neretvanske kneževine, *Brač u ranom srdenjem vijeku*, Povlja, 5-20.
- MARASOVIĆ, T., 1997. - Tomislav Marasović, O krsnom zdencu splitske krstionice, *Starohrvatska prosvjeta*, 3. s., 24, Split, 11-20.
- MARUŠIĆ, J., 1992. - Juraj Marušić, *Supetarski kartular i Poljička seljačka republika*, Split.
- NAZOR, A., 2003. - Ante Nazor, Granica između Splita i Poljica i splitsko-poljički sukobi u XIV. i XV. stoljeću, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, 21, Zagreb, 45-81.
- NOVAK, V. – SKOK, P., 1952. - Viktor Novak – Petar Skok, *Supetarski kartular*, Zagreb.
- JAKIĆ-CESTARIĆ, V., 1981. - Vesna Jakić-Cestarić, Nastajanje hrvatskog (čakavskog) Splita i Trogira u svjetlu antroponima XI. stoljeća, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 5, Zagreb, 93-112.
- OBLJETNICA, 1987. - Obljetnica Povljanske listine i praga, 1184-1984, *Brački zbornik*, 15, Supetar.
- OSTOJIĆ, I., 1960. - Ivan Ostojić, Kada je osnovan samostan sv. Petra u Selu, *Starohrvatska prosvjeta*, 3. s., 7, Split, 143-157.
- OSTOJIĆ, I., 1964. - Ivan Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, 2, Split.
- OSTOJIĆ, I., 1970-1971. - Ivan Ostojić, Petar ego Zerni qui et Gumay filius, *Historijski zbornik*, 23-24, Zagreb, 451-456.
- PETRICIOLI, I., 1983. - Ivo Petricioli, Skulpture iz 11. st. u Zadru, Splitu i Solinu, *Tragom srednjovjekovnih umjetnika*, Zagreb.
- PITEŠA, A., 1992. - Ante Piteša, Mjesta i spomenci, Crkva sv. Petra i Mojsije u Šupljjoj crkvi, *Starohrvatski Solin*, Split, 144-151.
- PRIJATELJ-PAVIČIĆ, I., 2002. - Ivana Prijatelj-Pavičić, Prilog poznavanju reljefa na zdencu splitske krstionice, *Zbornik Tomislava Marasovića*, Split, 348-350.
- RAPANIĆ, Ž., 1987. - Željko Rapanić, *Predromaničko doba u Dalmaciji*, Split.
- RADOJČIĆ, S., 1968(1982). - Slavoljub Radojčić, Ploča s likom vladara u krstionici splitske katedrale, *Zbornik za likovne umjetnosti*, 9, Novi Sad. (Citiran prema pretisku u knjizi: S. Radojčić - *Odabrani članci i studije 1933-1978*, Beograd, 128-134).
- TOMOVIĆ, G., 1974. - Gordana Tomović, *Morfologija ćiriličkih natpisa na Balkanu*, Beograd.
- ŠKOBALJ, A., 1970. - Ante Škobalj, *Obredne gomile*, Sveti Križ na Čiovu.
- STIPIŠIĆ, J. – ŠAMŠALLOVIĆ, M., 1952. - Jakov Stipišić, Miljen Šamšalović, *Codex diplomaticus regni Croatiae et Dalmatiae*, I, Zagreb.
- VEŽIĆ, P., 2000. - Pavuša Vežić, Putej s likom vladara iz krstionice u Splitu, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 24, Zagreb, 7-16.

THE RELIEF WITH THE IMAGE OF A KING FROM THE SPLIT BAPTISTERY

SUMMARY

The panels of the baptismal font in the Split baptistery are in secondary use; they originally functioned as plutei – sections of the altar screen. All the panels are covered by abstract interlaced patterns except for one, which depicts three human figures, one of them a king on a throne. One of the panels, incompletely preserved, broken into two pieces, and embedded into the step in front of the altar of the baptistery most probably originated from the cathedral of Split. One fragment of a panel - pluteus from the Split cathedral would connect to the fragment of the panel from the step in front of the baptistery altar, so they most likely were part of the same unit. The origin of the panels for the baptismal font is unknown (they could be from different places). Nor is it known when they were secondarily used to build the baptismal font. It can be hypothesized with certainty only for one, the fragment built into in the step, that it originally came from the Split cathedral.

The greatest attention is drawn to the relief depicting a king. Analysis of this relief has shown that an inscription was removed. It was also noted that the figure next to the king originally held an object in his hands, probably a scroll, which was also subsequently chipped off.

The figure of the ruler has been variously identified as a Croatian king (Petar Krešimir IV, Zvonimir...), as a Byzantine emperor, as Charlemagne... The hypothesis seems particularly possible that King Zvonimir was depicted, considering his coronation in Solin in 1075, when he received his royal insignia from the pope.

Conjectures are also frequent that this represents the Savior in glory, the figure of Christ, or even some Christian symbolism. A hypothesis was also suggested that the image of a ruler was in fact an illustration of an analogy from the Gospels about a cruel debtor who did not forgive his debtor (Mt. 18, 23-35), so that this would depict a king with the merciless debtor kneeling in front of him. The figure of the king from the story would, however, be an allusion to Christ as the heavenly king. Hence the relief with the figure of a king would not depict some specific secular ruler.

Different hypotheses exist about the provenience of the panels: they would originally have been plutei of the altar screens of the Coronation Basilica in Solin (the Church of SS. Peter and Moses, at the site of the Hollow Church), from the monastery church of St. Euphemia in Split, from the Split cathedral ...

A new hypothesis is presented in this article. Some of the panels from the Split baptistery may have come from the demolished monastery church of St. Peter in Jesenice (*sanctus Petrus in Sello/Selle, sanctus Petrus de Gumai, de Gumag...*), which was founded by the magnate Petar Črnjin called Gumaj (*Petrus Zerni qui et Gumai filus*). The monastery church was quite large and three-aisled; many panels could have been in its altar screen. On one of these panels, which originally would have stood in the most prominent place in the church, by the entrance in the altar screen, it is possible that Petar Črnjin, King Zvonimir, and an individual (Streza) who had lost a dispute would have been represented. In fact, Petar Črnjin had a dispute in 1078 documented in Šibenik that was to be decided by King Zvonimir; the quarrel was with Streza – the king's uncle, who had attempted to grab some land. But it is also possible that it is King Slavac who is depicted, and the prostrated individual could perhaps have been one of the Neretva tribe who had also lost a dispute with Petar Črnjin. After the monastery was closed in the 13th century, when the monastery estates were acquired by the archdiocese of Split, a new church was built at the same place in the 14th century, but to a much smaller scale. It is possible that some of the altar screen panels were then transported to Split, to be used as the panels of the baptismal font. On that occasion, the inscription that may have mentioned a king was probably removed.

KEY WORDS: relief, king Zvonimir, Slavac, *Petrus Zerni qui et Gumai filus*

Prijevod / Translation: Barbara Smith-Demo

